

ՈՐԹԱՆՍՆԱԿ.

Արժանայտգ խմբագիր Մասեայ Աղաւնյ.

Այս տարի Գաղղիոյ այգետանք շատ քաւ փնակի մեջ են, բոլորովին գերծ որքա՞նք անգութ՝ հիւանդութենէն, եւ հաւանական է որ այս այգետանք անցեալ տարուինէն ալ գերագոյն պիտի ըլլան : Արդեօք այս երկրագործական հրաշքը գործողը ո՞վ է... բոլոր այգետանք, համայն օրագիրք կ'նշակեն րէ ծծումբն է, որուն գործածութիւնը տարուէ տարի կտաւրածուի եւ անպատմելի ներգործութեամբ կ'ընէ փերոյիշեալ անկիւնալ հիւանդութիւնը : Արդէն անցեալ տարի ջանացինք ծծումբին վրայօք փորձեր ընել տալ Խարբալ, Անդրիւստապօլիս, Ջփուզիս եւ Պրուսա՝ որոնք ամենքն ալ յաջողութեամբ պսակուեցան, ինչպէս որ Եւրոպիոյ մեջ յաջողէր էին : Կլանդրեմք անձկանօք որ Հայրենակից այգետները այս տարի ամենամեծ ուշադրութեամբ փութան ծծումբը գործածել՝ որուն վրայօք կատարեալ տեղեկութիւններ նշանակած եմ ՈՐԹԱՆՍՆԱԿ տնտեսով հրատարակած տետրակիս մէջ : Այս ալ կ'փութամ ծանուցանել որ այս տարուան ծախսած օրինակներուն ստակը Խասգիւղի Ընթերցասիրաց Թանգարանի նուիրած եմ, նոյն ընկերութեան շուտով զարգանալուն նպաստամատոյց զտնտեսելու փափաքով : Գնողաց դիւրութիւն ըլլալու համար ալ այս տարուան գինը քսան դահեկան է՝ փոխանակ քսան եւ հինգ պահեկանի :

Յուսալով որ ներկայ կ'ընայ օգտակար ծառայութիւն մը ընել սիրելի Ազգիս, կ'անդրեմ որ բարեհաճիք հրատարակել՝ Ձեր Աւետարներն յառաջիկայ բերրին մէջ :

Մնամ

Միշտ անձնանուէր բարեկամ Ձեր

Յ. ԹԻԻՅՍԻԻՉԵԱՆ

Փարիզ 1858 Յունիս 20 :

Ե Օ Թ Ն Ե Ր Ո Ր Դ Գ Մ Ե Ն

ՄԻԱՅԵՒ ԼԵՄԱ ԸՐԱՄ

ՏԱՔ ԱՄԱՌՆԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ.

Սուրճանգակ Շամփանիոյ օրագրին մէջ հետեւեալ հետաքրքրաշարժ տեղեկութիւնները կ'տեսնեմ՝ Եօրենքորդ դարէն մինչեւ ներկայ ժամանակս պատահած խիստ տաք ամառներուն վրայօք :

658 տարուան ամառը այն աստիճան տաք էր որ Գաղղիոյ մէջ բոլոր գետերուն աղբիւրները ցամքեցան : 879ին Վօսմազի մօտը գործաւորք տաքէն կիլնային կամօնէին դաշտերուն մէջ : 995ին ցորեանք եւ մրգեղենք՝ կերին : 1000ին Գերմանիայի գետերն ու գետակները կցամքին, ձկները կ'հոտին եւ ժանտախտ կ'պատճառէ : 1022ին մարդիկ եւ անասունք չափազանց տաքէն կմնան : 1152ին գետինը կ'պատփ, գետերն եւ աղբիւրները կ'ջորնան, անյայտ կ'ըլլան, եւ մանաւանդ Հոննոս գետը Ալսազի մէջ բոլորովին կցամքի : 1159ին Իտալիայի մէջ չարաչար չորութիւն կտիրէ եւ մրգեղենք, կանաչեղենք ամեն բան կ'բարշտմին : 1171ին կարգը Գերմանային է եւ յանգափս կնեղի սաստիկ տաքէն : 1260ին Պելալի պատեւրագմին մէջ երկու բշնամի բանակաց զինուորք արեւուն ջերմաշերտ ճառագայթներուն զո՞ն կ'ըլլան : 1276ին եւ հետեւեալ տարուան ամառը բնաւ խոտ չբուսներ տաքութեան պատճառաւ : վասն զի կանաչեղենք զովութիւն, ջուր կ'ախանջեն, ընդհակառակը հետեղենք չորութենէն կախործին, այս անուրանալի եւ աներբելի ճշմարտութիւն մըն է երկրագործաց համար : 1293ին եւ 1294ին տաքերը սաստիկ

կտանջին : 1305 եւ հետեւեալ տարին Լուառ, Հոննոս, Սեն եւ Գանուր գետերը կցամքին : 1395 եւ 1474ին՝ գետինը այրած կերեւայ եւ Գանուր կցամքի Հոննոսգարիայի մէջ : 1535-1539-1540 եւ 1541 տարիները՝ անտանելի տաք ըրին : 1556ին նաղբիւրները չորցան : 1615 եւ հետեւեալ ամառը բոլոր Եւրոպայի մէջ սաստիկ տաք կ'ընէ : 1646ին վերջին աստիճան տաք 1652ին տարօրինակ չորութիւն Ալպիտիայի մէջ : 1658ին ընդհանուր եւ սաստիկ տաք բոլոր Եւրոպիոյ մէջ :

Ուրեքորդ դարուան առաջին չորս տարիները տաք ամառներ ըրին, բայց 1718ին այնչափ սաստիկ էր տաքը որ առողջութեան համար Փարիզու բնաւորները զոցեցին : Դինգ ամիս շարունակ անձրեւ չեկաւ, ջերմաչափը 56° նշանակեց, մարգագետինք զրեւէ այրած էին եւ մրգատու ծառերը մեկ քանի անգամ ծաղկեցան մի եւ նոյն տարին : 1725ին միանգամայն սաստիկ տաք եւ չոր ըրաւ : 1745-1744-1745 եւ 1746ին ամառները չափազանց տաք հոգակուած են, նոյնպէս եւ 1748-1754-1760-1767-1778-1779 եւ 1688 տարիները : 1751 եւ 1755ին ջերմաչափը 57° եւ 58° կ'նշանակէ : Բայց ջերմաչափը քանի որ հնարուր է 1802ին տաքութեան աստիճանը չէ նշանակած : 1811 եւ 1818ին ամառները շատ տաք էին 1830ին եւ յուլիսի 27-28 եւ 29ին տաքերը բոլոր Գաղղիացիք դռն կ'ընէին, վասն զի միանգամայն գլուխներին ալ շատ տաքցած էին Լուի-Ֆիլիպ արքայը նստելուն պատճառաւ : ասոր համար այս բազաւորին իշխանութեան Յուլիսի տաքեղանքին կ'ըսեն դռն մինչեւ հիմա : 1846ին Փարիզի մէջ հովանի եղած տեղն 56° աստիճան տաքութիւն, եւ արեւ եղած տեղը 40° կ'նշանակէ ջերմաչափը, ինչպէս որ շատերը քննեցին Լուիսի հրապարակին մէջ : Անցեալ տարուան տաքը Փարիզեցոց եւ Պոլսեցոց մօտէն տակաւին ելած չէ որով հարկ չէ, նորէն յիշել : միայն րէ Պապինէ երեսելի աստղաբաշխին նայելով մինչեւ 1861ին շարունակ տաք ամառներ պիտի ունենամք, եւ այս մարգարտութիւնն արդէն լիովին կատարուեցաւ : այս տարի, վասն զի յունիս ամսուս մէջ չարաչար տաք ըրաւ : հոս եւ 1846ը գերազանցեց : Արեւելցոց համար անցեալ ձմեռուան իշխատակը պէտք չէ ջնջուի : ուստի կ'փութամք զանի հոս նշանակել, հետեւեալ խորհրդածութեամբ : Երբ անցեալ ձմեռ աղքատք առանց ածուխի չարաչար կտանջուին ցրտէն, եւ հարուստք կարեւիկ կտրտմին չկրնալով անրիւ չբաւորաց օգնութեան հասնելու, քանի քանի անգամ կ'երդնուին որ այս տարի կ'հաշի ժամանակը զալու ըլլայ եւ անկի նախատես պիտի գտնուին : Անն կ'հոտային ժամանակը հասաւ, բայց արդեօք քանի հոգի կայ իրենց խոտմունքը կատարող : աղքատք կ'մոռնան քաշածին, տաք եւ արեւը տեսածուն պէս՝ մանաւանդ րէ որ Պոլսի ալ հոստեղի տաքը կտիրէ, իսկ հարուստք բնականապէս անձնասէր մեծ մասամբ, իրենց անհոգութիւնը արդարացնելու համար ամեն տեղ հարկաւ կ'ընեն րէ ասանկ ձմեռը հարկաւ տարին անգամ մը կ'պատահի : Թող յիշեն սակայն անցեալ ձմեռուան աղքատաց ներդրութիւնները եւ աննկարագրելի վիշտերը : այն ինչ օրնութիւններ վերառաքելի խեղճները կտոր մը ածուխի համար, որն որ բաշկիւնակնուն մէջ կամփոփելին կրկին կրկին համարութեան վերջը, վասն զի շատ աղքատաց երախտները մահուան ազատեց այն կտոր մը չնչին երեսցած ածուխը, ինչպէս ներկայ գտնուեցանք մեկ քանի այսպիսի սրտառուէ տեսարաններու : Ուրեմն իխորոց սրտի կ'զոհեմք հարստաց եւ աղքատաց « ՆԱԽԱՏԵՍ ԵՂԻԲ : » Խիստ հաւանական է որ զալ ձմեռ ալ սաստիկ ցուրտ պիտի ընէ, վասն զի ըստ աստղաբաշխական հաշուոց՝ եղանակաց կարգը որ ժամանակ մը խանգարուած էր, պիտի սկսի կանոնաւորի ինքնուրու համայնիկ եւ խաղաղբերութիւն դաշտորինք :

3. ԹԻԻՅՍԻԻՉԵԱՆ.